

1908
Diplom

Hind 3 kop.

1113
Maksim Gorki

Näitemängu:

„Õomaja“ (Põhjas)

„НА ДНѢ“, (Nachtasyl.)

Lühikene sissejuhatus ja sisseletus.

L ä h e n d u s : „Õomaja“ etendatakse esimest korda Gesti-
teeles Tartus, „Bürger-
musse“ saalis, teisel ja kol-
mandamal Jõulu pühal —
26. ja 27. detsembr. 1903 a.

Jutjewis, (Tartus).
T. Ruff'e trükk.

Дозв. цензурою. — Юрьевъ, 20. декабря 1903.

A-2143

769

Maksim Gorki „Dõmaja“

Ujalehest : „Театръ и Искусство.“

U t a : Sõnas pole veel mitte
tegu, aga miks siis sõnu
räägitakse — waat, milles
tegu on ! („Põhjas“ III.
etendus.)

I.

— Teie olete wististe põnewuses „Dõmaja“ (Põhja) pärast! — Ta meeldib mulle väga! Aga kas ta siis teile ei meeldinud? — Ah, üks kõige igawam näidend (piece). Suure hädaga jõudsin faks akti ära waadata. Ei ole seal ühtegi waimustust. Kirjanik wenitab, wenitab, ei tea, miks pärast, mida, kust ehk fuhu. Haruldasi elus ettetulemaid juhtumisi, mida dramaks wõiks nimetada, ei ole seal maifugi.

Mina olen seda näidendit juba wiis korda läbi lugenud, ja igakord juure tähelepanemisega, nii väga liigutas ja huwitas mind see harwa ettetulew kirjastöö. — Mina panen seda väga imeks! Mis seal sees teie armates on? Mis teie sealt leidsite? On ta siis tõesti üks näidend? — Wiuidugi on; drama ei ole ta mitte, ja kirjanik ei nimeta ka teda mitte dramaks. Ka selle raamatu kaanegi peale ei ole trükitud: „pildid nii ehk nii palju waatuses,“ nagu tuntud ridadesse püütakse paigutada, waid lihtsalt: „Pildid,“ „Neli waatust (akti).“ Sefz ärge tiffuge peale. Waadake oma nõudmisi kirjanduse teoriga jä-

rele: sealt leiata, et ta ei ole mitte näidend, vaid „pildid.“ Miks siis, tõe poolest, ei wõi ka mitte piltisid katkit-kõne abil fujutada? Miks ei wõisiks mitte piltisid, mis nende kirjaniikkude julest on ilmu- nud, feda rahwas põnewusega loeb, näitepõrandale fanda?

— See on ainult sõnade mæng—kas ütleme nüüd „pildid neljas waatuses,“ — ehk ainult „Pildid“ on ju üks kõik.

Sõna waatus tähendab nii palju kui tegewus. „Põhjas“ ei ole aga mingit tegewust: ta on ainult „Pildid neljas mingi tegewuses.“

— Ka selles mõttes annan ma teile natufene järele.

Aga küsime siis; mis tähendab sõna „tegewus?“

— A. K. Kugel seletab sõna „tegewus“ järg- miselt: „Kui midagi elule ärkab ehk ilmsiks tuleb, siis on ka seal põhjusi olemas, ja see side, mis neid põhjusi ühendab, ongi „tegewus.“ Sealsamas on ka weel öeldud, et „kunst üleüldje ja teatri kunst iseäralikult on käärimine, mis kunstniku hingaes algab ja pealtwaataja kui ka kuulja hinges edasi wältab.“

Kui nüüd ilmsiks tuleks, et „Põhja“ kangelaste elu fedagi pealtwaatajatest ehk kuuljatest huwitab, liigutab ehk äritab, kas see ärewus, liigutus ja elu ei ole ka siis mitte tegewus?

Näitemäng peab pealtwaatajat liigutama ja hu- witama, feda käärimist, mis kunstniku hinges algas, tema hinges edasi ajama. Kas jõuab aga kunstnik niisugusele otsusele ainult selle läbi, et ta sunnib pealtwaatajaid tegewate isikute saatuse ootamata muudatuste wastu faastundmusest äratama, wõi mõ- nel teisel wiisil — see on üks kõik? — Misjugu- se uue abinõuga teeb feda teie armates Gorki? Miks-

pärast pidi uutele firjanikkudele wana abinõuu kõlbmata olema — s. o. tegemus põhjuste läbi? Misfugune imelik tegemus siis see peaks olema, mis „põhjusteta“ on!

— Lubage mulle enne teise küsimuse peale wastust anda. Mikspärast uued firjanikud (ma räägin Gorfi ja Tšechowi üle) põlgasiwad tegewust, tegewust, mis põhjustest ilmub. Minu armates tuleb sellest sarnast, millest ka seegi tuleb, et wiimasel ajal kõik suuremate ehk wähemate waimuannetega belletristid (ilufirjanikud) ainult lühikesi uudisjuttusi, jutufesi, wäikesi juhtumisi ja mõnda muud firjutawad, kuid mitte ühte suuremat romani Tšechowile, nagu teie ju teate, heideti mitmeid fordasi ette, et tema juures kindel waade puudub. See ei ole õigus, aga ühtlasi ka mitte-õigus. Ette heita ei olnud midagi. Ega mina ju selles süüdi ei ole, kui minul ühtegi kindlat ilmawaadet ei ole — esiteks; teiseks, kas Gogolil, wõi Tolstoil, (kui oma suuri romanisid firjutasiwad) oli „kindel ilmawaade?“ Teie saate muidugi ütleva, et oli. Aga kui ka oli, siis oli see niisugune, millest nad ennast pärastpoole kahjatsedes ja ühtlasi ka suure rõõmuga eemale hoidsiwad. See tähendab: Kui see ka nendel oli kindel, kuid siiski mitte täiesti kindel.

Wahel, näituseks, nende ja Tšechowi wahel, selles mõttes, on see, et nemad — Gogol ja Tolstoi — ei pannud tol ajal oma ilmawaadet mitte kahtluse alla; Tšechow aga, ja üleüldse pärastised firjanikud pidasiwad oma ilmawaadet rohkem ehk wähem ainult teatawaks skepticismuseks (kõige selle ärasalgamiseks, mida teadusmehed weel mitte täiesti ei ole ära uurinud, kahtluseks igas tõe oluses). Nad räägiwad awalikult lugejale: ei tea kas mu tee õige on, ja waata, mis ma seda teed käies näen. Kuid

skepticismus ja ettemaatust tegivad ka oma väikese sammu ja jäivad piisestest asjade juure ka seisatama. Nad hakkasivad kirjeldama mitte terwet elu, waid ainult selle jaofesi. Terawalt igaüht eraldi ilmutist arutama, kuid mitte nii julgesti terwet põhjuste siset selgeks tegema hakata, waid ainult seda uurima. Siisimene põhjuste sise paistab meile kõige paremine looduses filma, kui meie seda arutama hakkame ja oma tähelepanemist kõige wähemate asjade peale juhime. — See kõik ei tee ju weel selgeks, mispärast meie „kõige uuemad“ kirjaniidud oma armastust tegewuse wastu ei awaldanud ?

— Kas nad siis tegewust ei armastanud ? . . . ei otse ümberpöördult, — nad armastasivad teda, kuid nad ei juhtinud tema peale enam niipalju tähelepanemist, kui seda enne tehti ; muidugi mõista, mitte ühe, waid mitme põhjuse pärast. Kui üht asja, mis piisfene on, waadata tahad, siis on seda kõige kergem teha, kui see asi paigal seisab ja mitte ei liigu. Pärast seda ei hakanud nad ennast enam ilmutuste ega sündmuste ette kummardama. Määratu suures sündmuste hulgas nägivad nad ainult wälimisi oluta muudatusi. Eks see ole ükskõik, kas Iwanow oma armastatud neiu kosib ehk ei, kui ta mõlemates juhtumistes ühesuguselt õnnetuks saab ? Sest õnnetu põhjust ei tule mitte wälimestes juhtumistes otsida, waid sügawamast. Kas teie mäletate krahw Tolstoi „Ära tee“ ? Minule tuleb mõnikord ette, et kõikidest „uudematest“ kirjaniidudest, nagu teie neid wäga sõbralikult nimetate, nende riidade mõte läbi tungib. Tunnen ja ennast kord õnnetu olema — jää seisatama, ära tee. Mõttele esiteks järele, kuhu sul tarwis minna on. Ära tee, sest sinu töötamine on ka joowastus, millel võimalus on sinu siisimest healt ära rõhuda — ta on sinu elus ainult juht.

Tema üksti mõib sind õnnele wiia; aga kui sina teda, õigu millega tahes, ära sumbutad — ja mõib olla, kõige paremine oma töötamise kära läbi, siis, muidugi mõista, wiib ta sind õnnetusele. Ja waata nemad — firjanikud — ei rutta tööga, tegemusega, waid järele mõeldes käiwad oma fangelaste järel, ja iseäranis niisuguste järel, kes „wäljaspool elu kohinat," elu ratast näewad olema, kes wanfrist wälja heidetud, ja wanfri ratastest purustatud ja maha rõhutatud on, kes tunnawad ennast põhjas olema, kuhu wanfri kodarad enam ei ulata — nad on wäljaspool elu juhtumise fidet.

— See on ju tore. Aga mis nende fangelaste juures siis tähelepanemise wäärilist on? — Wäga palju! Araräägimata palju! On jutt olemas, et üks kaupmees, kellel mitu aastat järgimööda kauplus ei läinud, wiimaks ilma „midagita" jäi, nõnda et kõigest tema warandusest ainult kuub, mis ta seljas, järele oli jäänud. Oli palaw sumi. Waene kaupmees läks suplema; kui ta weest wälja tuli, leidis ta, et wargad tema riided oliwad ära warastanud. Mlasti kaupmees hakkas rõõmu pärast hüppama. Arwati: ta on hulluks läinud. Ei, ütles tema, hüppan rõõmu pärast, sest nüüd ei ole mul enam „midagi" kaotada — ma mõin koguma hakata. Aga et wanad jutud ikka parema poole hoiawad, siis räägitakse ka edasi, et kaupmehe käsi on hästi käima hakanud ja ta on koguni rikkaks meheks saanud. See „põhi" tegi kõiki ühesuguseks, ja ka seegi „alasti inimene" oli „põhjas." Need on niisugused, kellel enam midagi kaotada ei ole. Ta annab inimesele wabadust ja tõsidust. Wiib inimest kõrgema tõsiduse astme peale; ja tõsiduse aste ongi see kõige tähtsam. Ka gymnasiumi koolitüdrukud armastawad üksteisele ütelda: „ma räägin sulle tõepoolest, räägi

tõepoolest" jne. Kirjanow („Isa ja Lapsed") tõi ko oma isale „tõesijulise" raamatu — Büchneri.

„Isa ja Laste" loos nimetatakse üht nihilisti. See sõna meeldis seeford wäga ja rändas ko üle piiri, nagu mõni uus kaup. Kuid see mõisrikkude nihilismuse ei olnud mitte midagi „Põhja" kangelaste nihilismuse vastu. „Põhjas" on aga nihilismuse asemel kohane wene sõna, „nitshewo," mille sagedat pruukimist ja päris tähendust rahwa suus wäljamaalased juba tähele on pannud, ja õpiwad tema kõige esiteks ära.

„Nitshewo" ei ole siis mitte nihilismuse, waid „pole midagi" tema igatmoodu kõlas.

Waadake: ma toon siin mõne wäljamõtte.

Suriia Anna kaebab: Mul on raske on näha, et warsti juba. . . . Mees trööstib poie: midagi. . . . Wõib olla — saad ehk paremaks. Mesika (20 aastane sell): Mina olen niisugune inimene, et mitte midagi ei taha! Mitte midagi ei taha — Lõpp! Säh, wõta mind rubla, kahesümne kopika eest! Mina aga — ei taha mitte midagi. Mina lähen ja laman keset uulitsat — hüüa mind! Mina — ei taha mitte midagi!

Anna (sures). Ei mäleta, millal ka minu kõht täis on olnud Jga leiwa tükkese juures kartsin kõik eluaeg olen wäsinud Piina tunnud nagu ei oleks midagi peale selle enam süüa. Kõik aina eluaeg olen närtsudes käinud kõik mu õnnetu eluaeg!

Luka: Oh, mu laps! Oled sa wäsinud? Pole midagi!

Anna: Mina ikka mõtlen: Oh mu Jumal!

Kas peaks siis ka seal ilmas piin ootama! Kas tõesti ka seal!

L u f a: Mitte midagi ei ole seal. Mäga, tea! Pole midagi! Seal puhkad ennast wälja. . . .

A n n a: Wanaisake! Käägi minuga, kallis. . .
Ma lämماستان:

L u f a: Pole midagi! Nõnda ifka, mu tuwike, on enne surma: Pole midagi, kallike! Looda aga. . . .
Waata, kui ja ära jured, siis on sul rahulik. . . .

A n n a. Kuidas jeal peaks olema, kas kah piin?
L u f a. Ei ole midagi! Pole midagi! Uju!
Kahu ja muud midagi! Mitte midagi ei ole! Uju! . .
Seal ei ole midagi! Lihtsalt . . . , . .

S a t i n. Jata-morgana. Wanamees waletas sulle. . . . Mitte midagi ei ole! Ei linnasid, ei inimesi . . . mitte midagi ei ole!

L u f a. Teie — oodake! Ärge segage! Käägi, tüdrukute, edasi, pole midagi! Lähme, kallike, ära! pole wiga . . . ära pane pahaks! . . .

S a t i n. Ma annan sulle nõuu: ärgu tehku midagi. Koorma aga lihtsalt maapinda.

B a r o n. Mitte midagi ei ole, herra?
N ä i t l e j a. Jah! mitte midagi!

N a s t j a. Ei olnud tõlda ! Ei olnud wanaisa !
Ei olnud mitte midagi !

L a t i n. Küll harjuneb meiega ära !
K l e s c h t s c h. Pole midagi. . . Igal pool on
inimesed. . . Alguses ei näe, sarnast, kui ümber
waatad, näed, et igalpool inimesed . . . pole midagi !

See „pole midagi“ on täitsa rahwalik, ajaloolik.
Pange tähele kui mitmet moodi teda pruugitakse.
Selles „pole midagi“ sees seisab L u f a kõige täht-
sam tarkuse jagu.

— Kuidas siis otse Lufa. Mina ei näe temas
midagi iseäralikku. Seda võrreldakse „Pimeduse riigi“
Akimiga. Mina ei ole mitte Akimi morali poole
hoidja, aga siiski helmi Lufat ja suure waimlist
Akimit ühe redeli pulga peale panna, — on päris
naeru väärt.

— Ei ole. Ürge rääkige. Ajafirjas „Säde“
nägin ma pilti: Tolstoi ja Gorki künnawad ühe
adraga. Peale oli kirjutud : Akima sai külitud, aga
Lufa kaswas üles.“ Tõe poolest imelik wili —
wälimise fuju järele ei ole sugugi seemne taoline. Ega
ka ju wilja pea seemne taoline ei ole. Aga äranärt-
simine nende juures, s. o. Lufa ja Akimi juures,
on tingimata üks ja seesama, ja kui ka mitte üks
ja seesama.

Mis see on siis, et Akima räägib ifka Jumalast
ja tõest, Lufa aga peanegu salgab esimese ära, tõe
üle räägib tema, et „tõde ei olla mitte alati inimese
järele, ei wõida tõega mitte alati (hinge) waimu
termeks teha.“

Pea asi, mille waral nad elawad, on nendel mõ-

Iematel ühesugune: s. o. täielik õrn tundmus, mis nende armastuses inimeste vastu ennast wälja näitab. Alim on lihtsam, otsekohesem, ja, wõib olla, ka sellepärast tugewam. „Eks ta find ikka (meelita) rõõmusta Jumala sõnaga. Muud kui meelitab.“ — Nii selge ja kindel on Alimi moral. Lufa on juba mitme külgne, maapind tema jalgade all ei ole faufelt nii kindel, ka ei ole temal weel üheski teowiiisil lõpulist kindlat teadust. Ta kaob näidendist selgest, et ta läheb „Wäike-wenemaale,“ seal nagu kuulsin, olla uus ufs leitud . . . tarwis waatama minna.

Minu armates on Lufa teaduse himuline, püüdja ja elaw ilmawaade õigem, kui Alimi teataw ja otsuslik moral. Ei oleks ka elu, igawest elu, kui meie eesmärk, mille järele meie kipume, meile tuntud oleks, s. o. (otsuslik) lõpp L. N. Tolstoi kirjadest, — „Journal kõifidele“ (Januaril 1903) Seesama lugu on ka wooruse õpetusega. Ka see peab kosuma, edasi jõudma. Wõib olla, ehk siis ta ongi päris tõelik, elumõimlik, kui ta liigub, elab.

T a t a r l a n e. Muhamed andis Koraani, ütles: waat — seadus! Tee, nagu siin kirjutatud on! Pärast tuleb aeg, millal Koraani wähe on . . . aeg annab oma seaduse ja weel uue . . . Iga aeg annab oma seaduse.

Lufa ei paranda oma hinge elufombet, ehk kui ka parandab, „wastupidi,“ nimetab seda mustaks, mida üleüldine moral (fombe) walgeks nimetab.

Kuulake: — Mul jääb üks kõif! Mina auustan ka kelmisid: ka kirbukegi pole paha loom: nad on kõif ühed mustad, kõif hüppawad . . . j a n ü ü d ?

Natasha. On nad jookstid? Siberi wangid?
Lufa. Muidugi nõnda — jookstid . . . elukohast
ära põgenenud Tublid mehed!

Lufa ei mõista ka lakkumist hukka, waid waat-
ab selle, kui haiguse peale.

Üleüldse käib Lufa „moral“ tema enese kohta.
Et ta (kelmisid Siberi wangisid) tõe poolest hukka ei
mõista, aga ei tõenda ka mitte, et neid hukka ei
või mõista. Võib olla, et see tuleb sellest, et teda
wäga palju „pigistati.“

Anna. Ma waatan sinu peale . . . ja oled
otse minu isa sarnane otse, kui tema
niisama lahke . . . pehme

Lufa. Palju pigistati, sellepärast olen pehme.
(Naerab wärisewa häälega)

Aga ega ju kõik, keda pigistatakse, sellepärast
pehmeks ei lähe. Lufa loomise juures oli firjanitul
filmanähtawalt mõte niisugust isikut kujutada, kelle
woorus mitte imekspanemise wäärt ei oleks. Et
selles mõttes Lufat waataja filma ees õigeks mõista,
selleks kinkis firjanil temale kawaluse, pimedada mine-
wiku ja wälja paistwa mehise julguse puuduse, j. n.
e. Inimene on uhke, — mõtles firjanil — ja kui
tema teise käest kombeliku õpetust saab, siis ei pea
tema mitte kõige esite tundma, et see, kes teda õpe-
tab, oma ülemuse läbi teda alandada tahab. In-
imeste waimuelu on tõepoolest niisugune, ja on tar-
wis, et temale palju andeks antakse, enne, kui tema
oma kõrgust, olgu mis tahes asjas, tundma hakkab.
Lufa õstab nõnda õpetada, et tema selle juures ini-
mestele „meele haiget“ ei tee — sellepärast, esiteks,
on ka Lufa hea.

II.

Pole midagi.

Ma ei saa ikka veel aru, milles selle „pole midagi“ sügaw mõte seisab? Ka ei arma mina, et firjanik sellele sõnale niisuguse kõigesse puutuma tähenduse andis.

— Kõrwalt on parem waadata, sellepärast lubage mulle veel kord sellest rääkida, mis paneb see „pole midagi“ mõeramaalasi imestama. Nende tähelepanemist ei juhi mitte ainult tema sagedane pruufimine Wenemaal, waid ka tema iseäraline asja kohta käimine, ja mis veel enam — j. o. kõige ilma kohta käimine, mis tema sees wälja öeldakse, tema algpäraline tähendus, mis temale antakse (juure lijatakse).

— Teie suurendate ikka üle määra. Esiteks, üht ja seda sama „pole midagi“ tähendawad sõnad ja laused saawad ka teiste rahwaste juures sagedaste pruugitud.

Teiselt, kui Wene rahwas ka räägib sagedamine „pole midagi“ kui teised, siis selgub see ainult rahwa lihtsusest ja sellest, et ta (rahwas) omas harilikus igapäewases elus wäga wäikest sõnade kogu pruugib. Alatiisel „pole midagi“ ja „pole midagi“ pruufimisel on seesama põhjus, mis Wene puusepa kunstil, kes palja firwe abil kõikisugused tööd korda saadab, olgu see mille juures firwest pruugitakse, ehk see, mille juures peitlet, raudkangi ehk muud. Oli aeg, millal slaawlaste armastajad Wene puusepa kunsti üle juurustasiwad. Aga asjata! See kõik tuleb ainult waesusest ja sellest, et käsitööde wahel veel ühtegi wahet ei ole. Wiimati harilik Saksa meister, kes kõige käepäraliste abinõundega töötab, jõuab meie „waimuannete rikkast“ „tegumõimsast“ Wene päris elanikust, kes ainult firwega töötab, mööda.

— Võib olla, teil on õigus. Mina aga ei räägi selle üle, vaid foguni teise asja, nimelt „pole midagi“ üle. Mina panen rahva tõsist iseloomu tähele waatan rahwa iseolulise hingesse juurdunud ühise peale, mis wälimises s. o. elus ette tulewate juhtumiste ju wiletsuste kofku pörkamistes niisugusid asju näitab, milles tasadus, waimu waprus, see on, siis ka wastupidamus nähtawale tuleb. Öppige seda liht rahwa juures tundma, siis jaate kätte abinõuu, mida teie küllalt elu hädaohtudes ja muredes kiita ei jõua. Digusega räägivad ajalookirjanikud Peeter Suurest, et tema waimu kõrgus ei näidanud cunnast ainult Boltawa all, waid ka Narwa all, mitte ainult selles, et ta oskas wõitu wõtta, waid et ta ei läinud araks kaotuse juures, waid ütles „pole midagi“! ja töötas edasi. „Pole midagi“ lepitab ära; „pole midagi“ teeb rahu „pole midagi“ häwitab kartuse.

Kõige suurem õnnetus elus on surma kartus. Ta luurab alati inimese järel ja seisab kui pime wari ta hinge põhjas. Kui pärast õnnelikku seisukorra häfilisi muudatusi ja eluwõitlusi ka leitakse rahu ja eluõnne, siis astub jälle surma hirm esimese koha peale ja häwitab kõik.

Tuletage meelde, kuidas ta Leminit piinas „Anna Kareninas,“ pärast seda, kui ta Ritti omale naeseks wõttis.

Mis tähendab siis on, kui ta nii lühike on. Kas on üleüldse õnnel võimalik olla, kui surma hirm, mis iga minuti ja iga hinge tõmbamise juures olemas on. Seesama surma hirm ja wõimatus sellega leppida, mida ta pakub (on kurbmäng) on „Iwan Iljetschi“ kurb mäng. Rolebus ei ole mitte selle walu sees, mis enne surma on, waid hirmu sees. Ega walu ei waluta, hirm walutab, on kar-

tus mööda, siis on ka valu mööda, ja ühtlasi ilmus ka waigistus.

„Põhjas“ sureb Anna ära. Gelsurma igatsuses waevleb see „koguni nõrga jõuline liblikute“ nagu kaastundlik Lusa teda nimetab, mõlemate kahe eten-
duste ajal. Lusa tööstib teda ja wähendab ta hinge piina nendel tundidel, mis inimesele kõige raskemad ja kohutavamad on.

Anna Wana isake! Räägi minuga, räägi... mul hakkab paha

Lusa. Ei ole midagi. Iffa nõnda mu tu-
wife, on enne surma, pole midagi, kallike!

Esitaks näha on see väga imeline troost — „pole midagi,“ sellepärast et „see on ju enne surma.“

Ruid hingeleaduslikult teeb seda Lusa koguni öiete. Hirm läheb mööda, kui kardetawale otse filma waatad, selle läbi harjuned temaga ära. Hirm läheb ka siis mööda, kui kujutustes õnnetuse piirid wähenewad. „Pole midagi“ räägib Lusa, ja ka Annale hakkab näitama, et see nii hirmus ei olegi. Ruid Anna tahab weel elada, ifka weel elada. Pärast Lusa troosti, filmanähtawalt teda usutades küsib Anna:

— Võib olla, ehk ma wähest terweks saan.

Lusa. (naeratades) Mis tarwis? Jälle piina fätte?

Anna. Noh . . . natukesegi . . . elaks — natukese! kui seal piina ei ole, võib ju siin fanna-
tada . . . võib!

Sõnad, milledele mul joon alla on tõmmatud käiwad otse meie inimliku hinge-eluga ühte. Nende sõnade põhjal võib järgmisele otsusele jõuda, selle üle, kui kahjulikult tulewase elu fartus meie jõuu peale mõjub — nimelt: n i i p a l j u k u i j õ u a d f a n n a t a d a. Kui tähtis tema wähenemine on

päris kasulikult ja wiisipäraliselt seisukohalt waa-
dates. Lihtsalt: ta wõtab jõuu ära.

Aga „pole midagi“ kui wastukaal, näitab minu
filmis siin väga suurt wäärtust. Mitte ainult hirm
ei saa tema läbi ära wõidetud, waid see „pole
midagi“ on suurem.

Ta on abinõuu, mis oma wiimast heategu
igal pool wälja näitab. Dõmajalised purjutamad,
hüüawad ka tatarlast enese juure. See ei tule aga.
Miksparaft? Samarlane. Dõ on, tarwis magada;
päewal wõib laulu lüüa! Catin. Nooo, pole midagi
isand! Tule siia!

Tatarlane ikka ei taha: fudas, — pole midagi?
Kära teeme. „Kui laulu lööme, siis teeme kära.“
Temale oleks wõinud wastata: „Olgu kära — mis
sellest! Pole midagi!“ Ka selle peale oleks tatarlane
ütelnud: „fudas „pole midagi,“ kära on — ei saa
magada! Dõ — tarwis magada.“

Ja kui temale selle peale oleks weel üteldud,
nagu näidendis: „pole midagi, würst!“ Tule aga
siia;“ tema oleks nõnda, nagu eelpoolgi, wästanud;
nõnda oleks siis wõinud nagu ring saada, mis ilma
otfata ümber oleks wõinud käia. Tatarlase mõtted ja
meeled keerlewad teatud, rajatud teede peal, kus
ühe asemele teine tuleb, nagu teisipäew esmaspäewa
järele. Sellepäraft on ka temal igal pool „tarwis.“
Kuid tee ääredel on seadus, mis selle „tarwis“ ei
wõiks muudab. Riipea, kui teelt kõrwale lähed,
siis tuleb juba: „ei wõi.“ Kui nüüdse tatarlaste
juurdunud wiisiks oli, nagu wenelaste juures „pole
midagi,“ siis oligi see põhjusiks, et wenelased wiimaks
tatarlasi ära wõitsiwad. „Pole midagi“ juures on ka
wõimata wõimalik, täiest rinnast hingamine, on tee
lahti eluhallika juurde, ja wiimaks ilmub kasu, wõr-
sumine ja jõuu kosunemine, Aga kõik, mis elab,

närtsi ja sureb ära, kui teda ühelt poolt „tarwis“ ja teiselt poolt „ei wõi“ piirawad, fitsa teraa peal, mida meie harjunud osawuseks nimetame.

— Nüüd tuleb teie järele nõnda wälja, nagu oleks meid üks furd rahwa seffa „õiguse“ järele saadetud, ja nüüd on meie tarwis hilpharakate juure „pole midagi“ järele minna.

— Õiguse järel, ei ole üleüldse tarwis käia, ta on mististe kodu.

Mina olen „õomajas“ (Põhjas) elawa fubara-tegija Bubnowiga ühes nõuus, et kõik teewad õigust ainult iseenees.

Mis aga hilpharakatesse puudub, siis leidju mina ajalookirjaniku Solowjewi juures Wene waba naesterahwaste ja waeje rahwa üle, sellest kasakate fugu wälja on kaswanud, järgmise seletuse:

„Kuulmata kadedus wagusa töö, hoolja talupoja ja maa elaniku wastu.“ Sellega ühtlasi tuletage ka meelde sõna; „maakaewaja“ kui põlastawat sõimu nime, millega Gorfi hilpharakad talupoegi hüüawad, ja ka Õomajas olewa warga, Bepeli mõtted: „Kui inimesi töö järele hinnata, siis on hobune igast inimesest parem . . . ta weab ja waifib!“

Nendest kaastundmustest, mida see rahwa fiht paljude juures arata, rääkides, sejab Solowjew talupoegade, „maakaewajate“ eest. „Kõik, tema, s. o. Solowjewi kaastundmus, käida mitte nende wastu, kes ära on läinud (priid, stepidesse ära läinud), waid nende kohta, kes jäänud on (s. o. talupojad), „Nendele, kes jäiwad“ ütleb tema „on ka wõit jäänud, raske waewa wõit.“ Selleks, et ära kannatada, kui teifiti ei ole wõimalik koha peale jääda, oma „raske waewa wõidu juurde,“ peab olema enam wastupidamist, enam wälja kannatamist, sage-dasti iseenejele ütelda: „pole midagi!“ enam kui sellel,

fes „ära läfs.“ Võib olla, et ta sellepärast ka ära läfs, et ta ei oskanud enesele õigel ajal „pole midagi“ ütelda. Teie peate ilma asjata seda „pole midagi“ ainult hilpharakate seaduseks. Tema on aga ajaloo talupojale veel suuremat head teinud ja saab ka veel tegema. Ta kõlbas igale ühele. Kuid „Põhjas“ on faks „midagit“ olemas: üks „pole midagi“ julgustaja, rahustaja, teine „pole midagi“ (eitaw lootus).

— Hilpharakate nihilism? —

— Nimelt! Ka ei meeldi mulle mitte need sõnad: „hilpharak“ „hulguš“ selles kõlas, nagu neid harilikult wälja räägitakse. Et mitte oma wäärtust ära kaotada, peab inimene oma soowide üle walitsema, mitte nende orjaks olema, waid peremeheks. Endistes tema kirjatoodes olivad Gorfi kangelased oma soowide peremehed, sellepärast, et nendel oli kindel tahtmine. Põhjas on üks kangelane, kes koguni teist teed käib. Ta hoiab täitsa soowidest eemale. 20-ne aastane kingsipa sell Alescha üks „Lõmajas“ kõige filmapaistwamateist olemustest, kirjub: „midagi ei taha!“ — „wäga lihtsalt!“ „Mina olen niisugune inimene, kes mitte misfit ei taha. Midagi ei taha — lõpp.“

„Wõta mind rubla eest, kahetümne eest . . . mina ei taha mitte midagi!“ Ma lähen lamen keset uulitsat maha, hüüa mind! Ma ei taha mitte midagi!“

Lõmaja elanifud tunnawad seda, „midagi ei taha,“ ja niisuguse Alescha kirjendamise peale tähendab awalik naisterahwas Nasta: „Õnnetu! alles veel nooreke, ja waata, mis juba teeb. . .“ Seda „mitte midagit“ soowib seesama Alescha, kes pärast iseeneses räägib, et tema „esimest sorti mees

on! Igale poole valmis, fuhu film waatab, sinna ma ka lähen!"

Allesha äratas väga minu tähelepanemist.

Beale igapäevase haruldase lihtsa algus fuju, näitab mulle, et firjanis teda mitte nii lihtsalt ette-
toonud ei ole. Mulle tuleb kui ime ette, et ta kardab veel katset teha oma soovide üle peremeheks olla, ehk Gorki oma ütelse järel: „elu peremeheks“ teisel teel, kui seda tema kangelased seni tegivad. Need jõudsiwad oma eesmärgile tahtmise jõuul — muidugi on see raske ja piinlik. Aga kas ei ka fergust katsuda? Raskuse ja jõuu asemel fergust, hooletust? Wastupidawuse, kangekaelsuse asemel oma woli pruufimist.

Bepelile annab Lufa nõuu „jellest kohast ära minna“ Bubnow läks ära oma naese ja naese armufese juurest ja on väga kindel selles armamises, et „kõige parem on õigel ajal ära minna.“ — Nüüd olete teie ju küllalt rääkinud! „Ma fardan õelda“ minul oli üks tutaw tütarlaps, kes väga tihti neid folme sõna: „ma fardan õelda“, tarwitas, ja andis neile koguni ühe teise mõtte, näituseks: „ma fardan õelda“ et teie väga pigistate minu kätt. ja nõnda „ma fardan ka õelda, et nende hilpharakate hinge iseloomu tegumood väga nende wälimiste kombete farnane on; „fardan õelda,“ et nende südames mitte üht waimu pärlit ei ole, waid tõepoolest „mitte midagi“! — Selle „midagi“ juure ma juhingi. Teine „midagi“ on ära falgaw, tume. Esiteks elu rõõmude ja nende wäärtuse ärasalgamine, siis jälle meeletu hooplemine nagu Alleschhini „mitte midagi ei taha“ siis jälle ifka enam ja enam, nõnda ütelda, selga pöörma elu ja tema walguse poole. Ja siis ei ole ka enam midagi näha. Satin fargub: Fata-morgana! Wanamees waletas sulle. Midagi ei ole!

Ei ole linnasid, ega rahvast, mitte midagi ei ole!
Mitte midagi ei ole, ega ole olnud! „Ei olnud tõlda!
Ei olnud wanaisa! Mitte midagi ei olnud“ (Nastja).

Ühes sellega tuletatakse doktor Tscheputoginet („Kolme öde“) meelde. Näib olla, et ma ei olegi inimene; ma teen ainult niisuguse näo, et mul on käed, jalad ja pea. Võib olla, et mind olemasgi ei ole; mulle näitab see ainult, et ma käin, süön ja magan (Mutab). Oh, kui ei oleks mind mitte. . .“

Satin ja Nastja“ sellest „mitte midagist“ ainult räägivadgi ja sedagi ainult siis, kui neile feele peale tuleb. „Dömajas“ on ka veel üks paron olemas, kes ainult selle ja ei ühegi muu sisse usub. Nagu Tschebutõi kui kõige pahem teiste hulgas („Kolm öde“) on, nõnda on paron „Dömajas“ kõige pahem. „Sina, paron,“ finnitab Satin, oled kõige see pahem! Sina ei saa millestki aru, üksnes waletad“! . . . See on seesama paron, kelle kohta Luka räägib, et parunil, kõige tema eluajal üleüldse ei olnudgi midagi. . . Mitte midagi ei ole olnud!“

Hirmus on see „Põhjas“ (Dömajas) elanikkude „mitte midagi“ — süda on rõõmuta, lootusetu, meeleheitmine ja igatsus, enese sees ja enese ümber ainult kerjaja muda. Kas tunned selle sõna „edasi“, mida parun armastab“ kurba seijust. Tahaks ühes paruniga kiskendada: „edasi“ sellepärast, et see „midagi“ on väljakannatamata ja tema juure ei või seistatama jääda. E d a s i!

E. Sutugini järele
H. D. Juckhaar.

Maksim Gorki „Dõmaja.“

Ajalehest „Teataja.“

Määratumat kuulsust, mis Maksim Gorkile Europas, Ameerikas ja ka Jaapanis osaks saanud, võib ainult selle läbi seletada, et see ringkond, kust ta oma tegelased võtab, kõikidele täieste tundmata, uudis ja iseäralik on. Wist maewalt leidub, peale Dostojewski, Wene kirjanduse, kes alamate fihtidi ja seltskonnast väljatõugatud inimeste elu nõnda heaste tunneb, kui Gorki. Ta ei waata mitte kõrgelt alla rahwa peale, et maewaga korjatud nähtusi üheks jutuks kokku käämata. Tema on oma suure waimu abil alamatest fihtidest üles tõusnud, kellede iga liigutamine ja mõtlemine ka tema oma on. Sellepärast võib ta ka oma suure ande läbi kõiki neid fujusid, mis ta wainuufilma ees seisawad, kõigi nende algupäralsustega kõige peenemalt fujutada ja neile hinge sisse puhuta. Tema leekiw õiguse-armastus ja kartuseta olef sunnivad teda mitte ainult kui luuletajat, waid kui oma rõhutatud rahwa eestkostjat kirjandusepõllul wälja astuma ja nende õiguste eest mõitlema. See on, mis Gorkit kõikide meelest kalliks teeb.

Meil ei ole nõuu täna Gorki ja ta tööde üle pikemalt rääkida, waid tutvustame endid ta wiimase näitemängu „Dõmaja“ — „На дне“ (Põhjas), mida 7 aprillil Peterburi Wäikeses teatris Moskwa näitlejate poolt esimest korda etendati, ehk küll seda Sak-

jamaal juba sada ja Moskwas 50 korda on eten-
datud.

Juba mõni aeg enne näitlemist hakati pease-
tähta müüma, millede järele nõnda suur tung oli, et mit-
med üliõpilased ja naesterahwa-furjušte õpilased
terwe öö ootasivad, enne kui ford nende kätte tuli.
Igaüks, niihästi rikas kui waene tahtis Gorfi "Dõ-
maja" näha.

Päew jõudis kätte, mille õhtul „Dõmaja“ eten-
damine ette võeti; Wäike teater oli puupüsti pealt-
waatajaid täis. Seal oli „suure ilma“ liikmeid,
fellele teater seefama on, mis gladiatorite mõit-
lus roomlastele, ja kes sellepärast seal käiwad, et
lõbu tunda ja üksteisega kofku saada. (Ma ei ütle
seda mitte umbkaudselt, waid etenduse ajal tuli ees-
pinkide peal istujate poolt, kõige furblikumates koh-
tates, walguid hüüdmisi ette.) Seal oli naesterah-
waid, kes wiimase kui ühe briljandi omale kaela oli-
wad pannud, seal oli üliõpilasi, kes oma poole waran-
duse oliwad peasetähe lunastamiseks ohwerdanud,
seal oli walguid arwustajaid ja ka palju Maksim
Gorfi auustajaid.

Hiilgus ja walgus walitjewad igal pool. Kõik
ootawad põnewusega näitemängu hakatust. Wiimaks
tõuseb pikamisi eesriie üles . . .

Meie ees on felder, aga õige kole ja eemale-
tõufaw, mida inimese fantaasia, mis kõige jälgimat
otfibi, wälja mõib mõelda. Ta on sügawal maa all
ja waewalt tungib sinna päikse walgus hoowi pool
seiswa akna läbi sisse. Kui ka päikese kiir juhtub
sinna sisse, siis tunneb ta nagu häbi ja ei usalda
kõikidesse nurkadesse ja hallitanud urgastesse waa-
da ta. Tumeroheline niiskus, pruun wastik hallitus
ja tahm on seinad ja lae kui eilmedega üle tõmma-

nud. Reikpaigas, igamesti põlema ja suitsjema lambi all seinte ääres on mädanenud ja auflistest laudadest kofkulöödud lamad. Pahemal pool määratu juurahi, mis kurwalt oma punaste külgedega wälja waatab, sest et telliskiwide pealt wiimane trohwitüff ära on fulunud. Kaugel pimedas nurgas paistawad ära fulunud trepi-astmed, mis ülesse ufse juurde lähewad, mis kurblikult oma roostetanud hingede peale nutab. Keldris olew õhk on jumbunud, suitsu ja köifjugu haisudega segatud. Seda öömaja peab Mihail Ros-tlew oma naise Wassilissaga.

Selles tumedas ja kolebas keldris elawad ja mädanewad endijed inimesed, kelledest mitmed forra ka „förgeste sündinud“ oliwad ja seal förgeš käisiwad, kus tuhanded haritud ja õpetatud inimesed käiwad. Nad söiwad ka kord haridusepuust ja oliwad niisamasugused, nagu need, keda „parema“ seltskonna liikmeteks nimetatakse. Aga aja jooksul ei jõudnud nad mitmesuguste tingimeste ja juhtumiste pärast endid ülewal hoida; nad libisesiwad ja langesiwad „põhja“, kus nad köifjuguš mustuše, kõlwatuse ja muda sees liiguwad ja jõuetumalt lamawad. Nii lamawad nad seal, seltskonnast wälja heidetud, ja ei pease enam seltskonda. Sest seltskond ei sallit wiletsate hilpudega inimesi ja tõukab neid põlastusjega eemale.

Kõif seltskonna halbtused: wiin, puudus, üle-meelne olu jne. kui nad inimese peale langewad ja ta tee pealt kõrwale lükkawad, siis lükkawad nad ta põhja. Ja see põhi on, kui mäda soo, mis kõif enesjese imeb, kui keegi soo peale astub. Siin ei küsi keegi enese käest: mispärast? Kõif kaotawad oma lootused ära ja waatawad endi, kui kadunud inimeste peale.

Seal on Eatin, kes teistest paljasjalgsetest palju targem on. Ka temagi on kõik oma lootused ära kaotanud.

„Kõik inimeste sõnad on mind ära tüütanud,“ ütleb ta. „Ma olen neid tuhat korda kuulnud, aga mis see kõik aitab?“

Ta oli telekrahwi-ametnikuks olnud, oli püüdnud midagi elus kätte saada, midagi nägemata eesmärki otsida, mis temale rahu oleks andnud. Ta elas inimese viisil, nagu kõik teised. . . Aga seal tuli juhtumine ette, mis tema seltskonnast välja lükkas. Tal oli õde, ilus ja armas, keda ta üle kõige kalliks pidas. Seda neidu teotas keegi kõlmatu. Ta ei kannatanud seda wäja ja lõi kelmi maha. Ta mõisteti wangitorni, kus ta kaua, kaua istus. Aga pärast seda? Tuttaw on, mis pärast wangikoda tuleb. Seltskonda peafemist enam ei ole. Endisel kurjategijal ei ole auusate inimeste seas midagi tegemist. Mine ja otsi omale seltsimehi, kes nõndasamajugused on, nagu sa isegi. Ta läks — ja langes põhja. Wangis oli ta teisa kaardi- ja muu mängimises petma õppinud — ja nüüd toitib ta sellega oma pead.

Teine on parun. Ta on kõik eluastmed läbi kõndinud, heaste riides käinud, ja ta ei olnud selle järele küsinud, miks seda tehtakse. Tal oli wapiga töld olnud, oma teendrid, oma seltsimehed. Ta kandnud ülema õpeasutuse mundrit ja wiimaks pannud ta jabakuue selga ja astunud mõrsjaga altari ette. Kõik oma waranduse pillanud ta ära, ja et mitte nälga surra, astunud ta kroonupalatisse ametisse. Seal oli ta wõderast wara omandanud ja sellepärast kohtu alla antud ja wandi pandud. Sealt wälja tulles oli ta katkise kuue selga, naruised pükid ja kulunud saapad jalga tõmbanud ja p õ h j a langenud

Põhjas ei ole kõrgeste ega mitte-kõrgeste sündinud inimesi ja seltskonna järele ärajagatud ameriski. Igaüks katsub sellega pead toita, mis kätte puutub. Parun hakkas uulitsatüdruku Nastjaga elama ja kulutas kõik ta teenitud raha kaartide ja purjutamise peale ära. Kui Nastja talleraha ei andnud, sai ta paruni käest peksa.

Seal on veel näitleja, kes omal ajal kuulus ja kelle nimi terwel Wenemaal kõlas. Ta hiilgas näitelaval ja võitis tuhandete pealtwaatajate südamed ära. Ta waimuanne hakkas wähenema; ta otsis wiinas karastust ja — näitleja langes põhja.

Weel on Waska Pepel, kelle ainukene amet wargus on. Ta on läbi ja läbi waras, sest et ta seda juba oma isalt on pärandanud, kes warguse pärast wangitorni oli pandud ja sinna ka suri. Juba lapsest peast hakkati teda warga lapseks nimetama; ja nõnda kaswas ta üles ja hakkas warastama, justament nagu oleks ta tahtnud sellega ennast õigeks mõista. Ta warastas ja langes ka põhja, kust enam wäljapeasemist ei ole.

Peale nende täieste kadunud inimeste elamad selles öömajas — põhjas — veel inimesed, kes täieste kadunud ei ole ja kes omaale auusa waewaga peatoidust muretsewad. Need on lufusepp Kleschtsch ja mütsitegija Bubnow. Lufusepp on uriseja ja tige inimene, kes oma naese hauaäärele on ajanud. Nüüd on tal omaist naesest, kes öömaja nurgas tiisikuses haige on, kahju; ta müriseb, kahetseb ja — ta elu on furb.

Ja need on need, keda elu on seltskonnast wälja wisanud, ja ta wiskab iga päew hulga inimesi üle sõrwa wälja jügamusesse — iga Jumala päew. Kui palju põrkab inimesi õigelt teelt kõrwale, kui

palju warastatakse, kui palju müüwad iseendid ära, poowad endid üles, surewad ja kaowad, teadmata kuhu! Gorki näitab neid elamaid armusid. Tema kangelased on inimesed, kes oma eluga kuritegude statistika weergusid täidawad, sest et neil sellest olefust wäljapeasemine wõimata on.

Öömaja on pime ja kole. Ta on kui kuulmata seinaga ilmast ära lahutatud. Kes waatab sinna? Niisamasugused peawarjuta paljasjalgsed, nagu ta elanikud, wõi politsei.

Siin on inimesed ja nad peawad endid teistest, kui pidalitõbised, eemale hoidma. Kui nad uulitsal käiwad, siis hoiab igaüks neist eemale ja on walmis neile kõige pahemat soowima. Waesus ja wiletsus walitseb nende hingedes ja nad on kui seltskonna paised. Aga kõige hirmsam on see, et praeguste seltskonna olude all seda haigust wõimata on parandada. Öömaja on kui mada soo, — mis pikkamisi, aga kindlalt kõik oma jisse imeb, kes sinna aga juhtuwad. Lufusepp paneb oma tööriistad sinna pandiks, tatarlane, kes oma kae on ära murdnud, jääb siia, ja linnawahil Medwedjewil, kes siia on juhtunud, pole pesemist. Siin on nõnda kole ja lootusetu, et kohe, kui keegi öömaja elanikkutest esimesi sõnu kuuleb, tunnistama peab, et siit wäljapeasemist pole. Minult juhtumine ja i m e wõib neid wälja aidata. Juhtumisi tuleb wäga arwa ette ja i m e t pole olemasgi. Sellepärast ei leidu ka öömajas niisuguseid inimesi, kes ägaksiwad, õhaksiwad ja Jumala ette kaebtusi kannaksiwad, et nad wälja peaseksiwad. Nad on selle usu täiesti ära kaotanud. Nad istuwad öömajas ja surewad. Oh! õigemine, nad tunnewad, et asi ei ole nendes enestes, waid neist eemal, kus suurem jõud walitseb ja mis nende

peal fui raske hana fiwi lamab. Glada ei ole enam võimalik, jõudu ei ole, raha puudub, peasimist ei ole, kellegi sisse ei või uskuda; loota, oleks naljakas; aga p õ h i lõmbab ikka sügavamale ja sügavamale.

Korraga sünnib siin midagi haruldast, mis nagu päikese kiir sellesse pimedusesse paistab. — Ühel ilusal päeval tuleb wana kuuekümnepäevane rändaja, Lufa, öömajasse. Rändaja jääb öömajaliseks ja ta tõi äratuse enesega kaasa. Kõik öömajalised tõstavad oma pead ülesse ja hakkavad ahnelt ta sõnu kuulama. Lufa sõnad on põhjas aelewatele inimestele kui wärske lewade õhk tiisikust põdewale haigele, kes seda ahneste alla neelab, enne kui ta sureb.

Lufa ei tunne mingisugust wahet inimeste wahel; kõikide wastu on ta ühesugune, selle peale waatamata, misuguses nurgas keegi asub. Igauhele lähineb ta ühesuguse imelise jõuga ja see jõud on usk inimese wäärtuse sisse. Olgu inimene nii alla langenud kui tahes, aga ikka näeb Lufa, et see inimese-kuju ära pole kaotanud. Lufa läheb kõigist halbtustest, toorustest ja mustusest mööda, mis öömajas walitsewad, ja mõistab sellest läbi inimese peale waadata ja seda jumaliku lõket, mis iga inimese südames õgub, kui inimene ka kes teab kui sügawale on langenud, elule kutsuda. See on suur ja kõrge omadus, mis pärast Lufa neist põhja-langenud õnnetumatest ja ka neist, kes omaale sooja pesa on muretsenud ja kes oma fitsa iseene armastuse pärast oma ligimese hingesse ei suuda ega mõista waadata, palju kõrgemal seisab. Lufa teab väga hästi, misuguste sõnadega ja tegudega inimest aidata võib. Ta waatab inimesele südamesse ja näeb, mis tal tarwis on. Ta trööstib näitlejat, kes talle kaebab, et ta terwis alkoholi läbi rifutud on ja soo-

witab, et näitleja ennaft kofku wõtaks ja joomatõbiste parandusmajasse läheks, — seal saaks ta terweks ja wõiks uut elu algada. Ta ei teagi ise, kus niisugune parandusmaja on ja kudas seal parandataks, aga ta usub kindlaste, et seal terweks saada wõimalik on, ja teatab seda haigele inimesele, kellesse see teatus kosutamalt mõjub ja kelles ilma järelmõttel mata iha tõuseb, sinna minna ja uut elu hakata.

Tiisikust põdewale naisele, kes suure hirmuga surma ootab, oskab Lufa tröösti anda. Ta teeb seda nõnda suure armastusega ja waigistab teda nii, et see surma hirmu ära unustab ja waikseste sureb.

Iga Lufa sõna kõlab lepitawalt ja äratawalt, nii et Waska Pepel oma warga-ameti maha tahab jätta, oma armastatud tüdrukut omale naiseks wõtta ja temaga kaugele, kaugele elama minna ja seal auusa tööga oma pead toitma hakata. Ta tahab seda kobe teoks teha, kui tüdruk ühes temaga lähneb ja teda inimeseks pidama hakkab. Tüdruk, kes teda küll armastab, kardab siiski oma saatust tema omaga siduda, kartes, et Pepel temaga halwaste ümber saab käima.

Seda nähes ütleb Lufa tüdrukule: „Sa ära karda midagi! Sa mine talle mehele, ta on hea inimene. Sa ütle talle tihemine, et ta inimene on, ja kõik lähneb hästi.“

Iga asja tehes ja iga sõna üteldes seisab Lufal inimene ja ainult inimene esimise plaani peal. Ja sellel inimese-armastuse jutlusel on suur mõju inimese peale. See, kes ennemine elajas oli, kes muda sees pöörles, see nagu sündis uueste, neid südamepõhjast tulewaid armastuse-sõnu kuuldes, ja forraga paistis sellest ilma kujuta tombust inimene wälja.

Lufa tunneb rõõmu sellest, et inimesed otsiwad

ja edasi püüawad. See otsimine ja püüdmine teewad elu ilusaks ja põnewaks ja täidawad teda oma müraga; nii kasvab ja läheb elu laiemaks ja muudab oma kaju. See püüdmine ja otsimine ongi see tulukene, kust elu valgus ja soojus tuleb. Otsida midagi, mida ei ole, tähendab lootuses elada. Elu mõte ei ole tões, waid selle otsimises, mitte omanduses, waid soowis omandada jne. Sellest selgub, et Luga püüab inimeste usku äratada, mis inimesele jõudu annab, tema südant elustawa julgusega täidab ja teda edasipüüdmisele äratav ja sunnib.

Jseenesestki mõista, et Luga sõnad ja ta äratamine kogu öömaja elanikka liigutawad. Ühele paistis see kuldne äratuse unenägu paljas luulefujutus olevat, teised nägiwad ära, et nad nõrgad on midagi uut ette võtma, ja kolmandamad wandusiwad, et see muud ei ole kui pettus. Luga läheb minema. Näitleja poob enda hinge-ahastuses üles. Mitmed wiiafsi wangi, kuna teised öömaja mustusesse ja wiletsusesse jääwad ja oma endist ametit edasi ajawad.

See on kõik. *) Ühist, kokkuhoidwat tegewust tükki tüki ei ole ja wist ei tahtnud Gorki talle

*) Rahe-kolme sõnaga üteldes, on näitemängu siis järgmine: Öömaja pidaja Kostõlewi naine Wafilissa elab ühe oma armukesega Wasta Pepeliga. See aga armastab Wafilissa öde, ilmsüüta neiuksst Nataschat, kes kui weeroos selles müllas üles kasvab. Luga soowib et Natascha Pepelile mehele läheks, kes uut elu elama tahab hakata. Wafilissa märkab seda ja hakkab oma öde armukadeduses meitsikult peksma ja waewama. Iga päewaga läheb ta õelamaks, kardab et Pepel tüdrukuga ära läheb. Ta tahab Pepeli abil oma wana meest, kes tal riisus kaelas on, ära surmata, et siis wabamalt wõiks elada. Aga aru saades, et Pepel Nataschaga ära tahab minna, teeb ta koledat lärmi.

feda andagi. Ta toob fogu elu „põhja“ kolebuse oma imestamise-väärt näitemängus ette, fogu selle wiletsuse, mis kapitalism on sünnitanud ja tuhanded inimesed on põhja ajanud, kust wäljapeasemine wõimata on. Pealtwaataja märkab, et firjanif kõigest hingest wäljapeasimist otsib, aga ega see tema süü ei ole, et wäljapeasimist ei leidu. Lufa sõnad langewad nagu klaas wastu fiwi puruks.

Keegi ei wõi ütelda, et waata, ma leidfin tee, mida mööda praegune elu edasi sammub, ja waata, fuhu see wiib! Ka niisugust teed ei leia Gorfi, sest ta ilmus just sellel ajal, kus igas seltskonna-lihis kurba ühest kohast teise wanfumist tähele paned, kus mõtte- ja tahtmisejõud kadunud on, mispärast keegi midagi ette ei wõta, waid kõik elawad, teadmata mispärast. Gorfi otsib wäljapeasimist, mida aga segamine wisatud seltskondlijest elust raske leida on. Et ta seda ei leia, siis näitab ta haawasid ja paisid, mis seltskonna jõuetu kombfufe läbi on tekkinud. Ja iga sammu peal näitab meile firjanif inimest, et meie ära ei nunstaks, et mitte ainult see iuimene ei ole, kellel pnenikene kalemist fuub seljas on, ja selle eest meie heameelega kõrwale pörkame, kui ta meile wastu tuleb.

Gorfi näitab meile, et iga langenud ja eemalõugatud inimene ifkagi inimene on, ja et meie kohus teda aidata on, ja et meie ta hinges kustuma läinud lcefi uueste õhutada peame püüdma, et see uueste põlema lähaks ja inimesele uut jõudu ja püüd-

ja tüli, Selles tülis lööb Pepel Wafilisja mehe Kostõlewi, maha. Wafilisja wisab keewa wett Nataschale wastu filmi. Pepel ja Wafilisja wiidakse wangi, kuna Natascha haigemajasse wiidakse, kust ta jäljetult ära kaob.

mist annaks. Siis ei oleks enam langenud, äranee-
tud inimesi, waid siis oleks kõik üks rahwas ja kõik
oleksiwad ühesugused inimesed ja iga inimeses elaks
inimene . . .

Ta näitab, et ka põhja langenud inimestel ini-
mese wäärtuse tundmist on ja lasseb üht tegelast
Satini rääkida :

„Inimene võib uskuda ja mitte,“ hüüab Satin
isesuguses waimustuses, „see on tema asi! Inimene
on waba. Tema wastutab kõige eest ise: usu,
uskmatus, armatus ja mõistatus eest. Inimene —
see on õigus! Mis on inimene? . . . See on sina,
mina, nemad, wanamees, Napoleon, Muhamed —
kõik kokku. . . Saad aru, see on määramata! Selles
on kõik algus ja lõpud! Kõik on inimeses . . .
kõik on inimese tarwis! Elutseb ainult inimene,
aga kõik muu on tema käte ja pea-aju töö! In-
mene! See on tore! See kõlab uhkelt! J=ni-me-ne!
Tarwis inimest auustada! Mitte teda halatseda! . . .
Ei ole tarwis teda halatsemisega alandada! Joo-
gem inimese terwiseks! . . . Hea on ennast inime-
fena tunda! Ma olen wang ja kelmi, hea küll! Kui
ma uulitsat mööda lähen, waatawad inimesed minu
fui kelmi peale ja ütlevad tihti: „Kelm! Ülean-
netu! Tee tööd!“ Tööd teha? Mispärast? Et kõht
täis oleks? Ma põlgan alati inimest, kes wäga
selle eest muretsewad, et kõht täis oleks. Selles ei
seisa kõik! Inimene on — kõrgem. Inimene on
kõrgem, fui täiskõht. . .“

Toredad sõnad! Nemad julgustawad ja ärata-
wad inimest. Oma täies suuruses, uhkuses ja oma
peale lootmises seisab inimene kõikide ees. Ta
tahab muredest, wiletsustest, wäiklasest olekust ja
näljast kõrgemal olla. Ta waatab kõige, fui oma

pea-aju ja käte töö peale. Ometigi midagi teha, ta ei jõua wälja peajedagi. Sadaned tingimised tulewad ette ja need on üheteisega kui läbi põimitud, milledest inimesel raske on lahti peaseda, nii et seda waadates elu täiesti otstarbeta näib olema. Waewalt lõppefiwad Luga sõnad öömajas ära, kui uus pimedus jälle seal walitsema hakkas.

Kus on wäljapeafemine? . . . Wist keegi ei ole senini meie ees niisugust waesust paljastanud, kui Gorki. Meie ees seisab kogu see koledus ja sadandete inimeste hukkaminemine, kes põhja pealt wälja ei pease ja kellel kuskilt abi loota ei ole. Seda nähes otsib meie mõistus teed, mis teha. Minult koledusetundmusega ei wõi midagi teha, niisama kui palja sõnadega, inimene on kõik, midagi teha ei wõi. Meie mõtleme ja mõtleme, ning näeme, et firjanik ise selle määratuma küsimuse, elumõtte peale wastust otsib ja iga liigutust, mis uuenduseks tarwis on, tähele paneb.

